

Yazıçı: "Oğuz eli" qəzetinin ayrıca buraxılışı. - 2010. - iyul. S. 13.

Qazaxıstanın mənəvi zirvələrindən biri

Azərbaycan oxucusu qardaş qazax xalqının ədəbiyyatını, əsəsin, dörd adla tanıyır; Qazax bədi sözünün dörd zirvəsi Azərbaycanndan da aydın görünür: Abay, Cəkan Valixanov... Sonra Muxtar Avezov və öz doğma şairlərimiz, hər bir Azərbaycan türkünün tanıdığı, sevdiyi Oljas Süleymənov...

Oljasın yaradıcılıq işi, söz, poeziya, ədəbiyyatın cəmiyyətdəki yerini, etimologiya, mədəniyyət və onun inkişaf yolları, dilin və millətin tarixi bəzəmə maraqlı, aforizmlər kimi sözlənən fikirləri çoxdur. Bu fikirlərdən biri belədir: «Biz ədəbiyyata fəaliyyət üçün gəlirik. Ona görə də deyiləndə ki, guya biz yazıçılar xalqların, ölkələrin taleyi haqqında düşünməyə yalnız son iki-üç ildə cəsarətlənmişik, - mən razılışmıram. Bu ittiham o adamlara aiddir ki, həmişə cəsarət üçün icazə gözləyiblər. İndi ədəbi igidlik təhlükəsizdir və xeyirlidir. Biz isə həmişə haqiqəti deməyə çalışmışıq».

Gencliyimdə yazdığım məqalələrin birində mən də ədəbiyyata iş kimi, xalqa xidmət kimi baxdığımı yazmışdım.

Ədəbiyyat cəmiyyətin güzgüsü, barometridirsə, öz dövrünün qabaqcıl ideyalarına bağlıdırsa və ya sözün təsirliyi xalqa, millətə müəyyən ideyalar verərək yeni nəsilərin yığılmasında, inkişafında iştirak edirsə, mənəvi-əxlaqi dəyəri olmaqla yanaşı, həm də siyasət meydanındadır, təkcə siyasi vəzifə daşıyır, həm də siyasətin və siyasətçilərin hakimi kimi çıxış edir. Bu mənada ötən əsrin 60-70-ci illər ədəbiyyatı SSRİ-nə dağıdan, azadlıq şüurunu yetişdirən, müstəqilliyə gedən yolların layihəsini çəkən, müstəqillik sarayının təməl daşını qoyan bir ictimai-tarixi fitnədir; dinc, qansız inqilabdır.

Oljas bu inqilabın (sözün yaxşı mənasında) liderlərindən biriydi.

Bu gün o dövrün təhlükələri sovuşub, yüz minlərlə insanın yalnız ziyalıya, yazıçıya inandığı, onun dalınca gətdiyi çağların ölüm-dirim havası unudulub, dinc dövrün siyasətçiləri və ya nəzəriyyə naqqalları yetişir və «yaxşı olar ki, ədəbiyyatçılar öz işləri ilə məşğul olsunlar» deyər milləti ruhun daşıyıcılarını siyasətdən uzaqlaşdıraraq - xalqın taleyini kökündən, tarixindən, milli-mənəvi dəyərlərindən uzaq «siyasətçi»lərə tapşırmaq şüurları tez-tez səslənir.

Bu gülməli müraciətlərin arxasında hansı xəyanətkarların dayandığını bilirik, bu, öz yerində; bununla yanaşı fikirləşirəm ki, keçən əsrin 80-ci illərinin çətin mübarizələrində hardaydı görünən o «peşəkar siyasətçilər» və eyni zamanda, Oljas publisistikasını, müxtəlif məclislərdəki çıxışlarını, əsərlərini, «Az i Ya» adlı məşhur kitabını, şerlərini və bu əsərlərdə böyük ictimai, milli, tarixi, siyasi problemləri xatırlayıram. Fikirliyəm ki, bu əsərlərdə toxunulan dördlərdə, qayğılara, milli və bəşəri faciələrə o vaxt hansı siyasətçi toxuna bilirdi?!

Oljası mənə sevdirdi və bizi doğmalaşdıran, dostlaşdıran ilk növbədə bu xarakterik cəhət, daha doğrusu, sözbə sözbə milli varlığın keşikçisi kimi baxmaq xüsusiyyətidir.

Ana tərəfi Alma-Atının Bədəlbaylarından, ata tərəfi şair, musiqiçi, döyüşçülər yetirən Oljabay bəhadr nəslindən olan Oljas Allahın qazax xalqına və bütün türk dünyasına bəxşişlərindən biridir. Əslində, qazaxlarla qırğızlar rusların bəlgüsünə qədər bir xalq olublar və XX yüzildə bu kökdən iki böyük söz ustasının - Çingiz Aytmatov və Oljas Süleymənovun yetişməsi əsləcə qapalı qalan xalq ruhunun, xalq mənəviyyatının vulkan kimi püskürməsiydi: xam torpaqların dirçəlişi kimi bir iş idi.

Amma onların hər ikisini fərləndirən bir cəhət də var. Onlar - bir növ dünyadan özürünü qayıdıblar: öndə rus dili mühtisi, rus ədəbiyyatının təsiri, dünya mədəniyyətinin zəngin ənənələri - arxada çöl, yarımqöçəri həyat; Avropa və Rusiya ölcülərinə sığmayan başqa bir sivilizasiya.

Dünya Avroasiyada böyük mədəniyyətlər, uyurluqlar yaratmışdır xalqa şöhrətindən - yeni «mədəniyyətdən uzaq» dağıdıcı köçəri kimi baxır. Oljas etiraf edir ki, mənəm beynimdə də öz ularımın belə bir obrazı haqq olmuşdu. Amma hiss etdim ki, burada bir saxtakarlıq var. Mən öz əcdadlarımı sevmirdim, lakin onların haşılığa məruz qaldığını da hiss etdim.

Oljas bütün yaradıcılığını bu tarixi ədalətsizliyi aradan qaldırmağa sərf edib. Ən böyük önmək kimi məşhur «Az i Ya»-ni göstərmək olar. Tarixi ədaləti bərpa işində onun ən böyük silahı da, şahidi də, hakimi də SÖZ olub. Təsəffüf deyil ki, «Az i Ya» ilə başlanan yol onun «Yazının dili» adlı fundamental filoloji, dilçilik əsərinin yaranmasına gətirib çıxardı.

Oljas Süleymənov hər şeydən öncə şairdir. Lakin onun şerlərində də dünyəvi bir genişlik var. Dünyaya bütöv baxır. Şərqlə Qərbin folklorundan tutmuş dini ədəbiyyatına qədər, bütün bəşəri dəyərləri birgə dərk və təsvir edir; tarixlə bu günü, qazax çölləriylə kosmosu, real düşüncəsiylə mifik şərtlilikləri böyük istedadla birləşdirir. Onun yaradıcılığında qazax çöllərinin yovşan otriylə Sumer qılı lövhələrinin birlihdliyi ocaqların ətri bir birinə qarşı; Qitələrin, ölkələrin, dillərin, sivilizasiyaların, böyük şəhərlərin rəngləri qarşıb göy qurşağına çevrilir. Ancaq bu göy qurşağı həmişə qazax çöllərini üstündədir. «Oduq döyüşməsi», «Gül kitab», «Dairəvi ulduz», «Bəhirlənmiş səhillər» və s. kitablarını gözənd keçirmək kifayətdir ki, ədəbiyyatın çəğdəsə ruhunu necə uğurla daşıya biləcəsinin şahidi olasan.

Oljasla bizim tanışlığımız 1979-cu ildən başlayır. Moskva SSRİ gənç şairlərinin konfransını keçirdirdi. Mənim də bir silsilə şerim təqdim olunmuşdu müzakirəyə.

«Qan yaddaş», «Xınalıq dili» və s. şerləri dinləyəndən sonra Oljas qəlxdə ayağa və çox böyük soxavətlə, sevgiylə danışımağa başladı: «Gizlətmirəm, - dedim, - təəssüflənirəm ki, bu şerləri mən yazmamışam... Məhz onun təklifiylə şerlərimin tərcümə edilib rusca buraxılması Konfransın yekun qərarına salındı. Bu müzakirədən sonra dəhlizdə görüşüb söhbət elədik.

Sonra müxtəlif yerlərdə dəfələrlə görüşmüşük - Bakıya tez-tez gəlirdi; ancaq onun bizim hamımıza sevdirdi bir hadisə də olmuşdu: 1990-cı ilin Yanvar faciəsindən Bakıya gəlməsi və televiziyada dördmizə şərik olaraq ağlaması...

Adına «ziyalı» deyən, dinc vaxtda Bakıda çox məclislərdə yuxarı başda oturan «sovet» ziyalıları o vaxt susdu, bir çoxu bu qanı görməzləkdən gəldi, hətta ermənilərin tərəfdarına çevrildilər...

Oljas türk dünyasının yeni itibahının, yeni dirçəlişinin şairidir. Onun fəaliyyətinin nəticələrindən biri - bugünkü müstəqil Qazaxıstan və onun dünyada ildən-ildən artan nüfuzudur.

Sabir
RÜSTƏMƏNOV
Xalq şairi,
millət vəkili

Kunney Spiridonova
"Kağız qanadlar"
Səha (Yakut)